

Het *Ontwerp klimaatplan 2025-2035* barst van de ambitie. En dat lijkt me een uitstekend uitgangspunt, want ambitie is nodig. Wat me wel bekreep bij het lezen was dat er veel geambieerd wordt, maar dat het concrete pad daarnaartoe, de handvatten om die ambities te bereiken, wat meer in vaagheid blijft hangen.

‘Rechtvaardigheid’ en ‘koploper’ zijn woorden die vaak genoemd worden. Rechtvaardigheid komt in diverse combinaties 45 keer voor: rechtvaardigheid voor de burger (sterkste schouders grootste lasten), en voor bedrijven (gelijkwaardig Europees/mondiaal speelveld, mogelijke ondersteuning bij transitie). Het woord ‘koploper’ komt 7 keer voor. Dat lijkt niet veel, maar het woord valt op.

Allereerst de rechtvaardigheid: punt 3 op p 8 rept van een ‘bijdrage en ondersteuning naar draagkracht’. De wens wordt uitgesproken om mensen met een smallere beurs te ontzien bij de transitie – bv bij de verduurzaming van de woning – een goed streven. Wel is er op energiegebied op dit moment sprake van een onrechtvaardige prijsstelling: twee derde van het gasverbruik door Nederlandse bedrijven en instellingen is vrijgesteld van energiebelasting. Voor grootverbruikers die nog wél worden belast, geldt een veel lager tarief dan voor andere bedrijven. Particulieren komen voor een dergelijke ‘subsiëring van hun energieverbruik’ niet in aanmerking. Nu grijpt natuurlijk alles in elkaar: als bedrijven meer voor hun energie moeten betalen, zal dat de prijs van hun producten verhogen, waar de burger weer voor opdraait. Maar hoe dan ook spekt deze subsidiëring van bedrijven de kas van het bedrijfsleven. In de krant van 3 december 2024 las ik: *De winstquote – de winsten van bedrijven in verhouding tot het bruto binnenlands product – steeg in Nederland tussen 2019 en 2023 met bijna 4 procentpunt. In dezelfde periode steeg de Europese winstquote met slechts 1,4 procentpunt. ‘Daarmee zien we dat de stijging van de winstquote in Nederland ten koste is gegaan van de consument, die hogere prijzen moet betalen’, aldus de economen. (de Volkskrant, 3 dec 2024).* Zo wordt met de winst van bedrijven dus de energieonrechtvaardigheid bekostigd.

Dan het woord koploper: het woord valt onder andere als het gaat om koolstofverwijdering. In een verduurzamende wereld zou Nederland een koppositie in kunnen nemen, lees ik op p 10: *Het kabinet wil de koplopperspositie van Nederland in een verduurzamende wereld versterken en uitbouwen, en ervoor zorgen dat het aantrekkelijk blijft om in ons land te investeren in verduurzaming.* Op blz 45 lees ik dat Nederland een goede uitgangspositie heeft om een koploperrol te vervullen in het verduurzamen van de internationale lucht- en scheepvaart. Dat wordt verder niet toegelicht, maar ik weet niet zo goed waar deze ambitie uit voortkomt – is die op werkelijke ontwikkelingen gestoeld? Of is het louter een wens? Want op bijvoorbeeld het gebied van hernieuwbare energie nemen we niet bepaald een koppositie in: *Als Nederland zich aan de Europese doelen houdt, moet volgend jaar [2025] 14 procent van alle opgewekt energie hernieuwbaar zijn. Maar kijken we naar het percentage van 2017, het meest actuele cijfer dat het Eurostat dinsdag publiceerde, zijn we daar nog lang niet. Geen enkel ander Europees land staat zo ver van zijn doelen af als Nederland,* meldde RTL nieuws in oktober 2024. Wat rechtvaardigt het geloof in een koppositie van Nederland, terwijl we verdrinken in de mest en een van de meest

veedichtbevolkte landen ter wereld zijn waar de duurzame stroomopwekking achterloopt?

Over vee gesproken, in het klimaatplan wordt qua veeteelt vakkundig om de hete brij heen gedraaid. De veeteelt (freudiaanse verschrijving: ik schreef aanvankelijk veelteelt) zorgt niet alleen voor een stikstofprobleem, maar draagt ook bij aan de uitstoot van broeikasgassen, voornamelijk door de uitstoot van methaan en lachgas. Methaan is ongeveer 28 keer zo sterk als CO₂. Lachgas is nog veel sterker: wel 298 keer zo sterk. Vooral koeien produceren bij het verteringsproces (maar liefst vier magen) veel methaan; ze produceren zo'n 350 g CH₄ p dag (dat komt er via boeren uit). Veel meer dan varkens. In een tabel van het CBS lees ik dat er in april 2024 meer dan 3,5 miljoen stuks rundvee in Nederland zijn. Deze kudde produceert dus gezamenlijk een hele berg CH₄. Ook uit de mest van de dieren kan methaan en lachgas ontstaan – en Nederland verdrinkt in de mest -- afhankelijk of er bij de opslag al dan niet zuurstof beschikbaar is. En bij het uitrijden van de mest op het land komen broeikasgassen vrij (lachgas). Op blz 39 lees ik als landbouwvisie: *Tegelijkertijd is deze landbouw in balans met de leefomgeving en het natuurlijk systeem en draagt het bij aan ruimte voor en behoud van biodiversiteit en natuur, zowel nationaal als mondiaal.* Dit lijkt me onmogelijk zonder reductie van het veearsenaal in Nederland, want die is nu volledig uit balans. Het landoppervlak moet weer in evenwicht worden gebracht met de hoeveelheid vee.

Dat de veestapel omlaag moet, niet alleen vanuit het idee van de broeikasgassen maar ook vanwege vervuiling van het land door mest, stikstofuitstoot en niet te vergeten dierenwelzijn, lijkt me een *no brainer*. Maar over deze kwestie zwijgt het klimaatplan in alle talen. Het rept wel over gedragsverandering bij de burger – een overgang naar een duurzamer, plantaardiger leven, maar dat is toch ook uitstekend te verbinden aan een reductie van de veestapel? Het zou heilzaam zijn als ook in de klimaatvisie hier een visie op geformuleerd zou worden, en het niet alleen aan de sector zelf zou overgelaten worden, zoals ook bij andere sectoren niet gebeurt. Met betrekking tot de landbouw zie ik op p 57 wel de volgende beleidsacties genoemd: *Nieuwe technieken: onder andere door stalaanpassingen, en andere manieren van mestopslag, -bewerking en -plaatsing. Managementmaatregelen: door ander diervoer of voeradditieven toe te passen. Fokkerij: met andere rassen of middels fokkerij de uitstoot van methaan per dier te verminderen Biologische landbouw: o.a. door gebruik van minder (kunst)mest. Nieuwe verdienmodellen: Telen van onder andere vezelgewassen voor duurzame biograndstoffen die gebruikt kunnen worden voor o.a. de chemie en de bouw. Koolstofvastlegging, bijvoorbeeld in vezelgewassen, en emissiereductie stimuleren door afspraken met en financiële bijdragen van de verwerkende (voedsel)industrie en een markt voor koolstofvastlegging, bij voorkeur in Europees verband.* Allerlei maatregelen, maar géén reductie. Waarom niet? Innovaties om op magische wijze broeikasgassen te verwijderen zijn al jarenlang onderzocht en dat heeft nog nooit iets werkends voortgebracht; we geloven allang niet meer in alchemie waardoor lood in goud veranderd kan worden, waarom blijven we dan wel hardnekkig geloven in een methode om broeikasgassen weg te kunnen toveren? Vooral nadat het al zoveel keer mislukt is?

Verder vind ik de passages over kernenergie, koolstofverwijdering en de rol van waterstof in het energiesysteem tamelijk onuitgewerkt. Er wordt o.a. ingezet op

'kleine kerncentrales', maar waar dan? Is daar al een besluit overgenomen (los van Borsele, de enige plek die concreet genoemd wordt) Bij mijn weten wordt ergens op de Maasvlakte gewerkt aan een waterstoffabriek (door Shell) – maar geen woord hierover. Wat is het beleid in Nederland aangaande deze ontwikkeling? En koolstofverwijdering: hoe ver zijn we daarmee in Nederland?

Nog wat *talking points*:

De concretisering van maatregelen, vooral naar burgers, is in het plan minimaal.

Waar een koploperspositie van Nederland uit voort zou kunnen komen is onduidelijk.

Bij de veesector wordt om de hete brij heen gedraaid: de bijdrage van de veesector aan het klimaatprobleem louter door de te grote hoeveelheid dieren in ons land blijft volledig buiten schot.

Kernenenergie, koolstofverwijdering en waterstof behoeven meer uitleg/opname in het plan. Doelstelling is 90 procent broeikasgasreductie in 2040: hoe realistisch is bijdrage van nog te realiseren nieuwe kerncentrales aan dit doel?

Wat is het plan als uranium opraakt en duurder wordt?

Ik lees niets over houtbouw en ook niets over afname van gebruik beton, terwijl de productie van beton veel uitstoot van broeikasgas veroorzaakt, wat zijn standpunten over stimuleren van circulair beton? Zie: [Verduurzamen beton bespaart grondstoffen en CO2 | TNO](#), [hoe gaat het nou met houtbouw? - VPRO](#)